

UDK 81'367

81'367.7

81'373

Izvorni znanstveni rad

Primljen 23. rujna 2011., prihvaćen za tisak 23. studenog 2011.

Zvonimir Glavaš

PROMJENE GLAGOLSKE REKCIJE U JEZIKU SUVREMENIH HRVATSKIH MEDIJA

Uvod

Upravljanje ili rekcija gramatička je veza „među sastavnicama sintagmema u kojoj glavni tagmem upravlja gramatičkim svojstvima zavisnoga, što znači da mu predodređuje oblik u kojemu će se pojaviti“ (Silić, Pranjeković, 2007: 263). Iako riječ koja upravlja ne mora nužno biti glagol, ovom su radu kao predmet zanimljivi upravo takvi slučajevi, stoga je od koristi i manje općenita definicija prema kojoj bi rekcija bila gramatičko svojstvo glagola ili riječi u funkciji glagola da otvaraju rečenično mjesto objektu, kao imenskoj riječi u nekom od kosih padeža koja se ne može parafrazirati (Barić i dr., 1997: 431).

Moguće rekcije nekog glagola, tj. mogućnosti *vezanja* imenica u određenim kosim padežima, normativna literatura uglavnom donosi u rječničkoj odrednici traženog glagola ili pak u posebnim popisima u gramatičkim priručnicima, no izvorni govornici s njima uglavnom nemaju problema. Odstupanja od norme pri stvaranju sveza imenica i glagola u konkretnoj jezičnoj realizaciji uglavnom su ograničene individualne pogreške, a ne sustavna pojava. Ipak, kako je jezik živa pojava podložna promjenama, ni sustavniji i učestaliji otkloni od kodificiranog nisu nemogući te su često pokazatelji zanimljivih jezičnih (i izvanjezičnih) procesa.

Takvim se otklonima bavi i ovaj rad, nastojeći izdvojiti i opisati neke učestalije primjere promjene glagolske rekcije u suvremenom hrvatskom jeziku, prvenstveno unutar medijskog diskurza. Nastavljajući se na prethodne radove nekoliko autora koji su istraživali srodna pitanja, za početak će se odrediti skupine u koje se opisivane promjene okvirno mogu uvrstiti, a zatim će unutar svake skupine promjene glagolske rekcije biti i oprimjerene rečenicama pronađenim u prethodno obavljenom istraživanju. Istraživanje pro-

mjena, za razliku od nekih prethodnih, obavljeno je isključivo na tekstovima medijskog diskurza, tj. tekstovima koji pripadaju novinsko-publicističkom funkcionalnom stilu kao najšire rabljenom stilu kolektivne stilistike, budući da upravo takvi tekstovi često predstavljaju sretan balans između jezičnog kolektivnog i individualnog, stilski obilježenog i posve neutralnog te konvencionalno uvriježenog i inovativnog, zbog čega su zahvalan pokazatelj aktualnih jezičnih kretanja. Stoga bi istraživanje na tom korpusu moglo omogućiti nešto sigurniji uvid u stvarnu narav i raširenost uočenih pojava.

Istraživanje promjena u medijskom diskurzu

Odabir uzorka i uvodne podjele

Kako je i rečeno u uvodu, glavnina ovog rada usredotočena je na pronalaženje i opisivanje promjena koje su se glede glagolske rekcije dogodile u jeziku suvremenih medija. Stoga je i samo istraživanje provedeno na uzorku tekstova preuzetih s internetskih portala hrvatskih dnevnih tiskovina te iz potkorpusa tiskovina Hrvatske jezične riznice Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Iznimno, ukoliko pretraga nije dala rezultate ni u jednom od navedenih izvora, posezalo se i za tekstovima s ostalih popularnijih i čitanijih hrvatskih internetskih portala. Tako se istovremeno nastojalo doista udovoljiti kriteriju *suvremenosti* istaknutom u naslovu, budući da internetski portali uz dnevni tisak postaju dominantno korišten izvor pisanih informacija, ali i zadržati određeni kriterij koji primjerima donekle jamči relevantnost u takvom proučavanju (članci objavljeni elektronski na tim portalima imaju i svoju tiskanu varijantu u visokotiražnim dnevnim novinama).

Već iz uvodnog pregleda pronađenih primjera promjena glagolske rekcije moguće je zaključiti kako svi uključuju odnos glagola i akuzativne dopune, najčešće imenice u besprijedložnom akuzativu. Ipak, moguće ih je podijeliti u tri različite skupine:

1. Glagoli u rječnicima zabilježeni kao neprijelazni otvaraju mjesto imenici u besprijedložnom akuzativu (s ili bez dopune)
2. Uz prijelazne glagole pojavljuju se dvije imenice u besprijedložnom akuzativu
3. Dativna, lokativna ili instrumentalna rekcija nekih glagola biva potisnuta akuzativnom

Zajedničko je svim tim jezičnim pojavnostima da su u hrvatskoj normativnoj literaturi uglavnom površno opisane i time određene kao rubne ili su pak smatrane nestandardnim i gramatički neovjerenim, dok u praktičnoj uporabi jezika, čini se, postaju sve primjetnije i učestalije.

Akuzativne dopune uz neprijelazne glagole

Sve češću pojavu akuzativnih dopuna uz neprijelazne glagole iscrpnije su prethodno istraživale Matea Birtić i Ivana Matas Ivanković u svojim člancima *Akuzativne dopune uz neprijelazne glagole: Što su unutrašnji objekti?* (2009) i *Jesu li akuzativne dopune uz sportske glagole objekti* (2010). Ovaj rad prvenstveno se u svom istraživanju oslanja na prvi navedeni članak zbog šireg tematiziranog područja. U njemu autorice, dokazujući prethodno pretragom korpusa Hrvatske jezične riznice pojavljivanje akuzativnih dopuna uz neprijelazne glagole, raspravljaju o ulozi tih dopuna budući da hrvatski jezik besprijedložnom akuzativu prototipno povjerava ulogu izravnog objekta, a daleko rjeđe priložnog označavanja vremena, mjere i načina (Silić, Pranjković, 2007: 223, 224). To teoretsko razmatranje, koje završava zaključkom o različitoj ulozi dopuna uz različite glagole („Rezultati ovog istraživanja pokazuju da se sintaktička svojstva akuzativnih dopuna... u velikoj mjeri razlikuju uz navedene glagole“ (Birtić, Ivanković, 2009:15)), ovom je radu manje zanimljivo od pitanja koliko je dopuna koje su autorice pronašle pretražujući cjelokupan korpus prisutno u tekstovima medijskog, novinskog diskurza, tj. koliko takvih rečeničnih situacija pripada funkcionalnim stilovima kolektivne stilistike i ostvaruje učestaliju jezičnu uporabu.

Na tragu spomenutog članka, i u ovo su istraživanje uključeni glagoli *bolovati*, *disati*, *drijemati*, *letjeti*, *plakati*, *plivati*, *ratovati*, *skočiti*, *spavati*, *trčati* i *živjeti*. Svi su navedeni glagoli u *Rječniku hrvatskog jezika* Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža (2000) zabilježeni kao neprijelazni, Anićev *Veliki rječnik hrvatskog jezika* (2003) bilježi samo kod glagola *disati* mogućnost akuzativne valencije uz primjer frazeološkog izraza *disati otrov*, dok *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika* R. Katičića (2002: 102) od nabrojanih glagola jedino *bolovati* smatra prijelaznim.

Katičićevu tvrdnju o prijelaznosti glagola *bolovati* Birtić i Ivanković (2009: 7) potkrjepljuju pronašavši potvrdu za dopune *bol* i *grijev*, dok on u svojoj *Sintaksi* donosi imenicu *kuga*. Ovo pak istraživanje nije pronašlo sličnih primjera niti je uspjelo potvrditi prisutnost ijedne imenične dopune uz taj glagol, što i nije osobito neobično ako se u obzir uzme da rečenice *Bol bolovati./Tuđe grijehe bolovati./Kugu bolovati.* i nisu primjeri koji bi se očekivali u novinsko-publicističkom stilu, već prije u književno-umjetničkom i njemu pripadajućim tekstovima. Slično vrijedi i za glagol *drijemati*, uz kojeg Birtić i Ivanković pronalaze dopune *san* i *sanak*, te glagol *letjeti*, potvrđen s dopunom *let* (2009: 6), jer se nijedna od tih dopuna ne pojavljuje u novinsko-publicističkim tekstovima obuhvaćenim ovim istraživanjem.

Drukčija je situacija s glagolom *disati*, čijih potvrda dopuna u obrađenim tekstovima ima nešto više. Primjerice, u rečenicama:

- (1) *No, iako **diše isti stranački zrak** kao čelnik NO-a Komunalca i predsjednik HDZ-a Garešnice Željko Starčević, prvi čovjek Garešnice Velimir Žunac nije udovoljio zahtjevu. (vecernji.hr)*¹
- (2) *...mala bića koja se ne mogu družiti s drugom djecom, koja ne mogu krenuti u školu, koja valjda ne bi smjela ni **disati isti zrak** s ostalim ljudima. (Vjesnik online, [Vj20020717])*
- (3) *Ti si **zrak** koji **dišem** (Vjesnik online, [Vj20030720])*
- (4) *Toliko i o hrvatskim medijima. Kojima je skandal prirodan okoliš, senzacija **zrak** koji **dišu**, demokracija izlika i prvom i drugom... (Vjesnik online, [Vj20000328])*
- (5) *...**zrak** koji Zagrepčani **dišu** najčešće je zadovoljavajuće kvalitete. (Vjesnik online, [Vj20010522])*

Kao što je vidljivo, veći dio primjera značenjski je metaforičan, no u rečenici (5) ostvareno je doista doslovno značenje respiratornog procesa. Ono što je zajedničko svim primjerima jest obvezatnost dopune između glagola *disati* i imenice u akuzativu (1, 2) ili povezivanja imeničke dopune i glagola odnosnim veznikom (3-5), što je u suprotnosti s tvrdnjom autorica Birtić i Ivanković da „glagoli *bolovati* i *disati* ne zahtijevaju da im objekt bude dodatno specificiran“ (2009: 8). Također, u svojstvu imeničke dopune u akuzativu pronađen je samo leksem *zrak*, iz čega se može zaključiti da je postojanje i funkcioniranje dopuna u besprijedložnom akuzativu uz glagol *disati* u novinsko-publicističkim tekstovima daleko ograničenije nego u tekstovima obuhvaćenim istraživanjem autorica Birtić i Ivanković.

Još je više ograničenja u suodnosu glagola i akuzativne imenice kada je u pitanju glagol *plakati*. Pretragom cjelokupnog korpusa Birtić i Ivanković (2009: 6, 7) pronalaze dvije dopune, *plač* i *suze*, uz napomenu da se gotovo nikada ne pojavljuju samostalno, bez dodatnih modifikacija. U tekstovima obuhvaćenim ovim istraživanjem pronađena je samo dopuna *suze*, u rečenici:

- (6) *TOČIONIK BUDUĆNOSTI: Izum zbog kojeg ćete **plakati suze** radosnice... (zabavnikplus.com) i*
- (7) *Mladić **plače krvave suze**, ljudi misle da je opsjednut vragom (24sata.hr)*

Kao što je vidljivo, ni u tim primjerima imenica u akuzativu ne može stajati bez dodatne modifikacije, a koliko je učestalost takvih primjera manja svjedoči i činjenica da je samo primjer (7) pronađen na internetskom portalu dnevnih novina, dok je primjer (6) pronađen na manje poznatom Internet-skom portalu.

¹ Izvori pronađenih primjera navodit će se u tekstu sa skraćenim web-adresama izvora ili oznakama kojim su označeni u korpusu Jezične riznice.

Sljedeća je na redu skupina glagola koju Birtić i Ivanković imenuju kao *sportske glagole* te posebno obrađuju u članku *Jesu li akuzativne dopune uz sportske glagole objekti* (2010). Riječ je o glagolima *(is)/(o)trčati*, *(is)plivati* i *skočiti* koji su u odnosu na ostale glagole zanimljivi jer pokazuju mogućnost vezanja velikog broja različitih leksema u besprijedložnom akuzativu i veliku učestalost pojavljivanja takvih dopuna, pri čemu one u pravilu mogu stajati sasvim neovisno od bilo kakvih modifikacija. Osim toga, sveze *sportskih* glagola i imenica u akuzativu *prolaze* i neke od mogućih testova za utvrđivanje statusa pravog akuzativnog objekta kao što su pronominalizacija ili pasivizacija, te se za te glagole općenito može reći da su najbliži prototipnoj prijelaznosti od sviju ranije nabrojanih. I u provedenom istraživanju tekstova novinsko-publicističkog karaktera takav se karakter *sportskih* glagola potvrdio. *Plivati*, primjerice, dolazi u rečenicama:

- (8) *Gattuso plesao, Almiron **plivao kraul**, a Zlatan bacao frizbi...* (24sata.hr)
- (9) *Karlo Vukić nažalost nije uspio **isplivati normu**...* (zadarskilist.hr)
- (10) *...možda još neki **isplivaju rezultat** koji zaslužuje odlazak na SP...* (jutarnji.hr)
- (11) *Antonia Gulin **plivala je dvije utrke**.* (slobodnadalmacija.hr)

Kako se može vidjeti, glagol *plivati* osim imenica koje bi značile plivačku disciplinu (*kraul*, *leptir*) uz sebe kao akuzativnu dopunu može imati i druge lekseme karakteristične za sportski leksik, kao što su *utrka*, *norma*, *rekord* i sl.

Još je više primjera s glagolom *trčati*, o čemu svjedoče i pronađene rečenice:

- (12) *Prestar sam za maraton, pa sam ove godine **trčao utrku** građana.* (vecernji.hr)
- (13) *Nenad je prije dvadesetak dana u Češkoj **otrčao utrku** u kojoj je u 12 sati i 43 minute preplivao 3,8 kilometara, na biciklu prevalio 180 kilometara, a na kraju otrčao i 42 kilometra maratona.* (jutarnji.hr)
- (14) *Milan Bandić lagao da je **trčao maraton** za Gospu?* (24sata.hr)
- (15) *Šuker **trči počasni krug** uoči derbija Atletica i Seville* (index.hr)
- (16) *Buduće majke poručuju kako je prestrašno i pomisliti da će im stranci ubuduće **trčati njihovu svetinju, Alku*** (vecernji.hr)

Mogućnosti s glagolom *trčati* dakle variraju od tautološke dopune *utrku*, preko discipline kao što je *maraton* pa do povezanih leksema poput imenice *krug*, ali i sasvim osobitih kao što je *Alka*. Kako je vidljivo, akuzativna dopuna može dolaziti s dodatnim modifikatorima (15), no sasvim je ovjeren i suodnos bez njih.

Nešto je manje produktivan glagol *skočiti*, no i za njega vrijede gotovo ista određenja kao i za prethodna dva. Neki od primjera su rečenice:

- (17) *Blanka skočila novi hrvatski dvoranski rekord* (*index.hr*)
- (18) *Prestala bih trenirati da ne mogu skočiti novi svjetski rekord* (*jutarnji.hr*)
- (19) *Blanka skočila 203 cm* (*jutarnji.hr*)

Daleko više ograničenja postavlja glagol *ratovati*, uz kojeg i Birtić i Ivanović pronalaze samo jednu dopunu, morfološki srodnu imenicu *rat* (2009:6) koja uz sebe gotovo obvezno mora imati dodatne modifikatore. Ovo istraživanje pronašlo je jedan takav primjer, rečenicu:

- (20) *Zemlja je vrlo podijeljena, od apsolutnog pristanka, do razmišljanja da mi ne želimo ratovati tuđe ratove.* (*h-alter.org*),

iako bi se u novinarsko-publicističkim okvirima dalo zamisliti i pročitati i neke druge sintagme, poput *ratovati svoj rat* ili *sveti rat*. Zanimljiv je i slučaj glagola *spavati*, primjerice u rečenicama:

- (21) *Problemi rastu, a HSLŠ spava zimski san* (*Vjesnik online* [Vj20011213])
- (22) *SDP: Gradonačelnik od proljeća spava zimski san* (*glas-slavonije.hr*)

Upotrijebljen je metaforički, u svojevrsnom frazemskom obliku *spavati zimski san*, koji je frazeološki *okamenio* ovom radu zanimljivu konstrukciju, no s druge strane sličan se proces nije dogodio s frazemom *spavati snom pravednika*, čije se potvrde u velikom broju nalaze za taj oblik, no ne i za oblik **spavati san pravednika*. U svakom slučaju, *spavati* ubrajamo u onu skupinu glagola koji su ograničeni brojem leksema dopuna, ali i njihovom obveznom nesamostalnom uporabom.

U tu skupinu pak sasvim sigurno ne pripada glagol *živjeti*, koji poput spominjanih *sportskih* glagola otvara prostor iznimno raznolikom skupu leksema u svojstvu akuzativne dopune, bilo da dolaze s dodatnom modifikacijom, bilo u izravnoj svezi s glagolom. Rečenice su to poput:

- (23) *Dodo nakon teškog života počeo živjeti san* (*jutarnji.hr*)
- (24) *Najveći europski gradovi bili su pozornica na kojima je stvarao, odrastao i živio blues.* (*osijek031.com/index.hr*)
- (25) *Kako je bilo živjeti seks, drogu i rock'n'roll u trulim '90-ima* (*jutarnji.hr*)
- (26) *...ako bolje shvatimo kako se treba manifestirati ljubav prema drugima, uspjeh ćemo živjeti ljubav!*

(27) **Živjeti vjeru** u uskrsnuće (*slobodnadalmacija.hr*)

Vrlo često takve konstrukcije označavaju življenje života u nekom stilu, na neki način (kao u 24 i 25), tako da bismo dopune u tim slučajevima mogli smatrati akuzativima načina, no s druge strane rečenice (23), (26) i (27) semantički su nešto složenije i ne bi se dale tako jednostavno *prepričati*.

Konačno, vrijedi pozornost obratiti i na dva glagola koja nisu bila uključena u prethodno spominjane članke, a to su glagoli *vijoriti* i *misliti*. Za prvi od njih Anićev rječnik (2003) bilježi samo nultu ili instrumentalnu rekciju (*vijoriti*, *vijoriti se*, *vijoriti čime*), dok za drugi između ostalih bilježi i akuzativnu rekciju (*misliti što*), no samo u značenju *smatrati*, *pretpostavljati*, *zamišljati*, *držati*. Sljedeći primjeri pak pokazuju postojanje akuzativne rekcije kod oba ta glagola, i to takve koja nije predviđena u rječničkoj natuknici:

(28) *Neka Vlada **misli Hrvatsku*** (*vecernji.hr*), te

(29) *Ku Klux Klan **vijori zastavu*** *Konfederacije* (*glasdalmacije.hr*)

Dvije imenice u akuzativu uz prijelazne glagole

Mogućnost pojavljivanja dviju imenica u besprijedložnom akuzativu uz jedan prijelazni glagol nije tako nedavno zabilježena pojava. Tu pojavu bilježi, primjerice, i *Hrvatska gramatika* Eugenije Barić i suradnika (1997: 435) u kojoj stoji kako: „Neki objekti otvaraju mjesto dvama objektima u akuzativu.“ Iako nije eksplicitno rečeno, ta je tvrdnja navedena pod podnaslovom *Izravni objekt*, čime je implicirano da su ta oba objekta zbog svojih morfološko-sintaktičkih karakteristika izravni objekti. Od takvih se implikacija kao metodološki problematičnih ograđuje *Gramatika hrvatskoga jezika* Silića i Pranjkovića (2007: 303), nudeći tumačenje po kojem bi prvi objekt u neutralnom redu riječi bio izravni, a drugi neizravni. Slično mišljenje, no s bitno širom teoretskom argumentacijom, nudi i Irena Zovko Dinković u svom članku *Određivanje izravnih objekata u hrvatskome: Dva objekta u akuzativu* (2010), u kojemu se detaljno bavi tim pitanjima. No za ovaj rad manje je važno teoretsko razumijevanje takve pojavnosti, a veću važnost nosi otkrivanje i prepoznavanje glagola koji u suvremenom jeziku sve češće otvaraju prostor dvjema imenicama u besprijedložnom akuzativu. *Hrvatska gramatika* (1997: 435) navodi dva takva glagola: *moliti koga što* i *pitati koga što*, Silić-Pranjkovićeve gramatika (2007: 303) dodaje još i primjer *učiti koga što*, dok Dinkovićin članak nabraja sljedeće glagole: *(za)moliti*, *(za)tražiti*, *podučavati*, *učiti*, *(u)pitati* i *stajati*. Na sve spomenute vrijedi dodati i glagol *zahtijevati* koji, uz već navedene, spominje Vlasta Rišner u svom radu objavljenom u *Raspravama Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 2011., 37/1.

Primjeri te vrste najčešće se u novijim novinsko-publicističkim tekstovima javljaju upravo s glagolom *tražiti* (u značenju *uporno moliti, zahtijevati, iskati*; Anić, 2003), pri čemu je druga od imenica u akuzativu imenica *novac, mito*, ili pak neka koja ime veze s jednom od njih. To dobro pokazuju pronađene rečenice kao što su:

- (30) *Tražio novac vlasnika Viza toursa i prijetio mu smrću (24sata.hr)*
- (31) *Šef MOL-a Zsolt Hernadi hrvatskim je istražiteljima potvrdio da ga je Damir Polančec tražio novac za Podravku. (dnevnik.hr)*
- (32) *Uhitili glasnogovornika policije u Vukovaru: Tražio ženu mito? (24sata.hr)*
- (33) *Varteksov direktor tražio Mamića novac da vrati dugove! (vecernji.hr)*

Osim u pisanom tekstu, takve su sintaktičke sveze postale učestale i u audio-vizualnim medijima, o čemu svjedoči primjer s prvog programa državne televizije: „*Poslije ću Vas zahtijevati izjavu.*“, zabilježen u spomenutom izlaganju Vlaste Rišner, kao i TV-prilog naslovljen *Tražili je mito za posao u HAC-u* emitiran na Novoj televiziji². Genitiv s prijedlogom *od* u svom prototipnom značenju izvora, ishodišta zamijenjen je tako besprijedložnim akuzativom, što je izbor koji norma nikako ne preporučuje, no koji bez obzira na to dobiva na učestalosti.

Dativna, lokativna i instrumentalna rekcija potisnute akuzativnom

Posljednja prepoznata i obrađena skupina primjera promjene glagolske rekcije jest skupina koja uključuje glagole kojima je zajedničko da uz akuzativnu imaju i koju drugu rekciju (ili im je ta čak jedino zabilježena u normativnim priručnicima), no te se rekcije sve više pokazuju potisnute. O spomenutim glagolima govorila je Vlasta Rišner u prethodno spomenutom radu (Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2011., 37/1), navodeći sljedeće primjere:

1. *komunicirati s kim -> komunicirati koga, što*
2. *kontaktirati s kim -> kontaktirati koga*
3. *smetati komu/čemu -> smetati koga/što*
4. *raspravljati o čemu -> raspravljati što*
5. *svjedočiti o čemu -> svjedočiti što*

² Prilog dostupan i u internetskoj arhivi te televizije: <http://videoteka.novatv.hr/multimedia/trazili-je-mito.html> (pristupljeno 9. svibnja 2011.).

Od nabrojanih primjera glagoli *raspravljati* i *svjedočiti* zabilježeni su u Anićeve rječniku (2003) i rječniku Leksikografskog zavoda (2000) s mogućom akuzativnom rekcijom, uz glagol *smetati* u rječniku Leksikografskog zavoda stoji akuzativna rekcija bez dodatnog komentara dok Anićeve rječnik napominje kako to pripada samo razgovornom jeziku, glagol *kontaktirati* akuzativnu rekciju ima naznačenu samo u Anićeve rječniku, dok glagol *komunicirati* nema ni u jednom.

Uz nabrojane primjere u ovom će se poglavlju razmatrati i glagol *istraživati*, uz napomenu kako se ne uklapa u određenje kategorije jer je zabilježen kao prijelazni glagol i nema drugih mogućih rekcija, no zanimljiva promjena njegove rekcije to je što sve češće otvara mjesto izravnog objekta imenicama koje znače živo (*istraživati koga*), dok ga dosadašnja norma bilježi samo s imenicama koje znače neživo (*istraživati što*).

Provedeno istraživanje pokazalo je kako je u novinsko-publicističkim tekstovima odabranog korpusa moguće potvrditi sve navedene skupine, izuzev prve. Glagol *komunicirati* tako u široj primjeni još uvijek zadržava svoju instrumentalnu rekciju ne otvarajući prostora akuzativnoj dopuni.

Dijametralno je suprotna situacija s glagolom *kontaktirati*, kod kojeg se čini kako je u razgovornom jeziku, jeziku marketinga i jeziku medija gotovo posve prevladala akuzativna rekcija (*kontaktirati koga*). Potvrđuju to i primjeri:

- (34) ...Šimunić – nisam **kontaktirao ni Dinamo ni Hajduk** (hrt.hr)
- (35) **Kontaktirao ga je** predsjednik Osijeka i brzo su se dogovorili. (24sata.hr)
- (36) Odvjetnik Gulišija o nemilom događaju nije obaviješten službenim putem, no **kontaktirao ga je** Erikov brat... (jutarnji.hr)

Naravno, vrijedi odmah spomenuti kako različite rekcije tog glagola impliciraju i različite semantičke nijanse, no o tome će biti riječi u nastavku rada. Glagol *smetati* unatoč brojnim jezičnim savjetima u raznim savjetnicima ne prestaje u svakodnevnoj jezičnoj uporabi za sebe *vezati* imenice u akuzativu. I tih se primjera u istraživanju pojavilo mnogo, od kojih su neki:

- (37) **Stanića smeta** ultimativni nastup Hebela koji „u vaterpolu može biti jedino predsjednik Saveza“. (Vjesnik online, [Vj20000202])
- (38) Tako razmišlja Račan, a posebno **ga smeta** što neki unutar vladajuće koalicije glume opoziciju ne bi li tako stekli pokoji politički poen... (Vjesnik online, [Vj20000204])

Glagol *svjedočiti* s imenicom u akuzativu nešto je stilski obilježeni, no svejedno učestala pojava, kao u rečenici:

- (39) Zajednica koja ne živi pa ne može ni **svjedočiti ljubav** (jutarnji.hr)

Glagol *istraživati* s imenicom u akuzativu koja označava živo pak postaje u medijima sve češći, i to u istom kontekstu u kojem i konstrukcije (30-33); riječ je o situacijama karakterističnim za određene kriminalne radnje tako da u novinsko-publicističkim tekstovima konstrukcije te vrste postaju karakteristika stranica crne kronike. Neki od primjera su:

- (40) *Austrijski Uskok istražuje Sanadera* (*hrt.hr*)
- (41) *USKOK istražuje Husarića zbog safarija u Namibiji* (*vecernji.hr*)
- (42) *Slučaj Kampus: Državno odvjetništvo istražuje Keruma* (*slobodnadalmacija.hr*) i sl.

Mogući uzroci promjena

Iako se ovaj rad prvenstveno usredotočio na uočavanje, izdvajanje i opisivanje promjena glagolske rekcije, nije suvišno ni ugrubo naznačiti neke moguće uzroke tih promjena, većim dijelom već spominjane u člancima na koje se ovaj rad poziva, te tako ukazati na polazišnu poziciju za moguća buduća istraživanja.

Unatoč tome što je zajednička točka svih opisanih skupina primjera to što se otvara mjesto novoj akuzativnoj rekciji (na mjestu nulte ili rekcije nekog drugog kosog padeža), teško je ponuditi jedan zajednički razlog koji je mogao potaknuti te jezične promjene.

U slučaju pojave akuzativnih dopuna uz glagole koji su do sada u rječnicima bilježeni kao neprijelazni čini se kako dodatnom specifikacijom značenja tih glagola u nekom posebnom sintaktičkom i semantičkom kontekstu oni postaju pojmljivi kao (rubno) prijelazni. Posebno je u toj skupini, osim *sportskih* glagola detaljno obrađenih u drugim člancima, zanimljiv glagol *živjeti* kod kojeg otvaranjem mjesta raznolikim i prilično samostalnim akuzativnim dopunama dolazi do sintaktičke i semantičke kondenzacije izraza.

Uzrok pojave dviju imenica u akuzativu uz jedan glagol Zovko Dinković (2010: 271) traži u pragmatici, točnije želi da se topikalizira neka od semantičkih uloga koje su niže na hijerarhijskoj ljestvici prototipnosti izravnog objekta od semantičke uloge pacijensa. Pacijens, piše ona, tada ostaje kodiran besprijedložnim akuzativom, no i topikalizirana funkcija, izdižući se na razinu izravnog objekta, stavlja se u isti padež.

Topikalizacija bi mogla biti i uzrok trećoj skupini primjera, širenju akuzativne rekcije *na račun* drugih rekcija kod nekih glagola. Naime, još Roman Jakobson (2008: 415) smatra akuzativ, uz nominativ, *punim padežom*, nasuprot svim ostalim *perifernim padežima* čiji referenti imaju „periferan status u cjelokupnu semantičkom sadržaju iskaza“. U nekim pak slučajevima možemo kao razlog razmatrati i promjene na planu konceptualizacije značenja glagola. Primjerice, vrlo je vjerojatno to slučaj s glagolom *kontaktirati*, čiju

je instrumentalnu rekciju gotovo potpuno istisnula akuzativna. Akuzativ, naime, kao svoje prototipno značenje ima odnos između dvaju entiteta u kojem je jedan cilj zahvaćen djelovanjem onog drugog (Silić, Pranjković, 2007: 223), a ta zahvaćenost cilja događa se u jednom trenutku, u jednom vremenskom odsječku. S druge strane, značenja instrumentala (Silić, Pranjković, 2007: 234) podrazumijevaju držanje ekvidistance između dvaju entiteta u određenom vremenskom razdoblju, pri čemu se nerijetko osjeti naglasak upravo na trajnosti/trajanju. Glagol *kontaktirati* sve češće se pojavljuje u kontekstu koji podrazumijeva kratkotrajan *dodir* dviju strana, nerijetko ostvaren jednim *klikom*, jednokratnom brzo poslanom porukom. Rjeđe u suvremenoj komunikaciji označava odnos koji bi trajao, korespondenciju koja bi zauzela veći prostor na vremenskom pravcu. Stoga, čini se da padežna semantika akuzativa više odgovara suvremenoj konceptualizaciji glagola *kontaktirati* nego semantika instrumentala. Mogućnost sličnih scenarija dala bi se istražiti i na ostalim glagolima iste skupine.

Zaključak

Na tragu provedenih istraživanja, kao i ranijih članaka na koje se ovaj rad oslanja, moguće je bez suviše suzdržanosti zaključiti kako je kod obrađenih glagola došlo do sustavne promjene rekcije u odnosu na stanje koje bilježi normativna literatura. Ti otkloni od kodificiranog ovim su radom potvrđeni u tekstovima novinsko-publicističkog stila, najšire rabljenog funkcionalnog stila kolektivne stilistike, a neupitno se javljaju i u svakodnevnom razgovornom jeziku, pa se stoga slobodno može reći kako su se zabilježene promjene pokazale široko rasprostranjene i nipošto neuobičajene.

Iako svaka od tih promjena pokazuje neke osobitosti, zajednički im je čimbenik besprijedložni akuzativ kao padež kojem *otvaraju mjesto*, a s obzirom na odnos glagola i te imenske riječi u akuzativu moguće ih je okvirno podijeliti u tri skupine. Prva bi uključivala rečenične situacije u kojima glagoli u normativnoj literaturi zabilježeni kao neprijelazni otvaraju mjesto dopuni u akuzativu (više ili manje raznolikoj i samostalnoj), druga rečenične situacije u kojima se iza prijelaznog glagola pojavljuju dvije imenice u akuzativu, a treća rečenične situacije u kojima akuzativna dopuna preuzima mjesto dopune u nekom drugom kosom padežu. Pronađeni primjeri u obrađenim tekstovima brojni su za svaku od skupina, premda nejednako učestali za svaki od promatranih glagola.

S obzirom na semantičku i sintaktičku raznolikost obuhvaćenih primjera, teško bi bilo ponuditi jedan zajednički uzrok opisanim promjenama, pogotovo bez daljnjeg širenja istraživanja. Ovdje se stoga tek naznačuje moguće uzroke – kao što su promjene u konceptualizaciji značenja nekih glagola (često ovisne i o specifičnom kontekstu) ili pragmatička težnja topikalizacije nekih članova izraza – koje bi svakako valjalo detaljnije istražiti. Jedno je

sigurno; prikazane promjene glagolske rekcije još jednom potvrđuju živost jezika i njegovu sklonost promjeni, a tek ostaje vidjeti hoće li se doista stabilizirati kao element standardnog izražavanja te tako s vremenom dospjeti i u kodificiranu jezičnu normu.

Izvori

Hrvatska jezična riznica, potkorpus tiskovina

www.24sata.hr

www.dnevnik.hr

www.glasdalmacije.hr

www.glas-slavonije.hr

www.h-alter.org

www.hrt.hr

www.index.hr

www.jutarnji.hr

www.slobodnadalmacija.hr

www.vecernji.hr

www.zabavnikplus.com

www.zadarskilist.hr

Literatura

Vladimir Anić, 2003. *Veliki rječnik hrvatskog jezika*, CD-ROM, Zagreb: Novi Liber

Eugenija Barić, Mijo Lončarić, Dragica Malić, Slavko Pavešić, Mirko Peti, Vesna Zečević, Marija Zinka, 1997. *Hrvatska gramatika*, Zagreb: Školska knjiga

Matea Birtić, Ivana Matas Ivanković, 2009. *Akuzativne dopune uz neprijelazne glagole: Što su unutrašnji objekti?*, u: Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 35 (2009.), Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Matea Birtić, Ivana Matas Ivanković, 2010. *Jesu li akuzativne dopune uz sportske glagole objekti?*, u: Matea Birtić, Dunja Brozović Rončević, *Sintaksa padeža*, Zbornik radova znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem *Drugi hrvatski sintaktički dani*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Filozofski fakultet Osijek

Roman Jakobson, 2008. *O jeziku*, Zagreb: Disput

Radoslav Katičić, 2002. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Nakladni zavod Globus

Josip Silić, Ivo Pranjković, 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika*, Zagreb: Školska knjiga

- Irena Zovko Dinković, 2010. *Određivanje izravnih objekata u hrvatskome: dva objekta u akuzativu*, u: Matea Birtić, Dunja Brozović Rončević, *Sintaksa padeža*, Zbornik radova znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem *Drugi hrvatski sintaktički dani*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Filozofski fakultet Osijek
- Rječnik hrvatskog jezika*, 2000. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Školska Knjiga; uredio Jure Šonje